

BIJLAGE 2

Kijkwijzer indicatoren voor de VVE

VVE-locatie:

Naam leidster/leerkracht:

Ingevuld door:

Datum:

VOORSCHOOL**Taaldoelen: Algemeen**

Het kind bereikt alle geformuleerde taaldoelen.

Indicatoren: Algemeen

--

-

+/-

+

++

Op het programma staan grote en kleine groeps- en individuele activiteiten, waarvan de leidster van tevoren heeft bedacht aan welk(e) taaldoel(en) zij werkt en hoe ze deze evalueert.

De leidster gebruikt systematisch observatie- en toetsingsitems (gekoppeld aan de doelen c.q. de werkwijze van het vve-programma) als ijkpunt voor (differentiatie in) het aanbod.

De leidster legt observaties systematisch vast in een dossier.

De leidster gebruikt observaties om de ontwikkeling van het kind te volgen. Zij gebruikt hierbij extra signaleringslijsten om haar vermoeden over mogelijke achterstanden te kunnen plaatsen.

De leidster neemt initiatief om kinderen aan te melden voor kinderbespreking. Zij gebruikt de observaties bij kinderbesprekingen met collega's en/of ouders, en bij het voorbereiden van nieuw/aanvullend aanbod.

De leidster doet waar mogelijk huisbezoeken.

VOORSCHOOL**Taaldoelen: Klanksysteem**

- Het kind heeft alle klinkers en medeklinkers verworven.
- Het kind laat onbeklemtoonde lettergrepen niet langer weg.

Indicatoren: Klanksysteem

--   -   +/-   +   ++

De leidster signaleert in welke fase van de klankontwikkeling een kind zich bevindt en kiest daarbij passende klankspelletjes. Het accent ligt op plezier en ontdekken: stem/spraakexpressie en -vaardigheid in het algemeen.

De leidster beschikt zelf over een helder stemgeluid en varieert in stem- en spraakgebruik wat betreft intonatie, volume en timbre.

De leidster neemt in het algemene aanbod dagelijks liedjes, versjes en taalspelletjes op.

De leidster is alert op moedertaalgebonden klankontwikkelingsverschillen en laat het kind door feedback horen hoe het correct klinkt.

De leidster oefent specifieke klanken met kinderen als dat op grond van hun moedertaal noodzakelijk is (bijv. verschil tussen /i/ en /ie/ bij Berbersprekers).

VOORSCHOOL**Taaldoelen: Betekenisleer en woordenschat**

Het kind heeft een actieve woordenschat van ongeveer 2.000 woorden.

Indicatoren: Betekenisleer en woordenschat

--   -   +/-   +   ++

De leidster leert de kinderen *dagelijks* 4 tot 5 nieuwe woorden aan (voorbewerken en semantiseren), bij voorkeur gekoppeld aan het thema of het prentenboek in de kleine en de grote groep. Ze heeft in haar voorbereiding opgenomen hoe ze de woordbetekenis kan omschrijven/uitleggen.

De leidster legt de woordbetekenissen helder en duidelijk in haar eigen woorden uit (semantiseren).

De leidster maakt bij het semantiseren gebruik van concrete materialen en/of plaatjes/prentenboeken om de woorden uit te beelden/te laten zien/aanschouwelijk te maken.

De leidster onderneemt gedurende de dag activiteiten (spel(letjes)) met de woorden (en de concrete materialen/prentenboeken) om te zorgen dat de kinderen de woorden opnieuw horen en kunnen gebruiken (consolideren). Ze varieert hierbij in groepsgrootte en werkvorm.

De leidsters checkt aan het eind van een thema/week spelenderwijs in hoeverre de kinderen de woorden beheersen.

De leidster houdt per thema bij welke nieuwe woorden ze de kinderen heeft aangeboden door voorbereidingsformulieren/registratieformulieren te gebruiken.

De leidster heeft (en verwerft meer) inzicht in hoe de kinderen de woordenschat (al) actief gebruiken doordat ze tijdens een activiteit differentiatie aanbrengt in haar aanbod, handelen en vragen stellen.

VOORSCHOOL

Taaldoelen: Zinsbouw en woordvorming

- Het kind maakt zinnen met een vervoegd werkwoord.
- Het kind kent het verschil tussen de eerste, tweede en derde persoon enkelvoud (ik, jij, hij/zij).
- Het kind gebruikt verleden-tijdvormen.
- Het kind maakt samengestelde zinnen met nevenschikkingen en onderschikkingen.
- Het kind gebruikt onbepaalde voornaamwoorden.
- Het kind gebruikt bijvoeglijke naamwoorden.
- Het kind maakt vraagzinnen.
- Het kind gebruikt het woordje er.

Indicatoren: Zinsbouw en woordvorming

--   -   +/-   +   ++

De leidster voert dagelijks gesprekjes met kinderen, in de grote kring, in kleine kringen en individueel, bij spel.

De leidster lokt *handelingen* bij het kind uit en benoemt deze, ook bij spel.

De leidster is zelf het sprekende voorbeeld voor de kinderen wat betreft stem, spraak- en taalvaardigheid.

De leidster lokt *taal* uit door het kind handelingen te laten verwoorden, ook bij spel.
De leidster past haar taalgebruik zo aan dat het net boven het niveau van het kind is.

De leidster houdt het gesprek gaande door:
- in te gaan op de *inhoud* van wat de kinderen zeggen.

- het taalgebruik van de kinderen in grammaticale zin *impliciet* te verbeteren: zij reageert op de inhoud en laat op die manier horen hoe de taal correct gebruikt wordt.

- te herhalen wat het kind zegt, grammaticaal correct.

- door kinderen op elkaar en op haar zelf te laten reageren.

VOORSCHOOL**Taaldoelen: Pragmatiek**

- Het kind kan praten over thema's buiten het hier-en-nu.
- Het kind is in staat zijn taalgebruik aan te passen aan de leeftijd, toestand en informatiebehoefte van de gesprekspartner.
- Het kind is in staat om een verhaal na te vertellen a.d.h.v. een plaatjesboek.

Indicatoren: Pragmatiek

--   -   +/-   +   ++

De leidster benoemt en handelt zelf, zoals ze wil dat de kinderen (gaan) doen.

De leidster maakt gebruik van spel- en bewegingswerkvormen, ook in de kleine groep.

De leidster geeft de kinderen de gelegenheid zelf initiatief te nemen tijdens het meespelen in de hoeken.

De leidster leest dagelijks voor, in elk geval in een kleine groep/individueel, zodat de kinderen direct met haar mee kunnen kijken in het boek.

De leidster koppelt wat ze zegt/voorleest aan handelingen/plaatjes/voorwerpen.

De leidster geeft de kinderen de gelegenheid zelf te reageren op plaatjes in het boek.

VOORSCHOOL**Taaldoelen: *Mondelinge communicatie***

- Het kind gaat uit zichzelf enthousiast aan de gang met klanken en woorden.
- Het kind breidt zijn woordenschat uit door het taalaanbod.
- Het kind maakt langere zinnen.
- Het kind kan een gesprek voeren met de leidster en andere kinderen.
- Het kind kan antwoorden op luister- en voorspelvragen n.a.v. een prentenboek.
- Het kind is zich bewust van de structuur in verhalen. Het vertelt verhalen. Het kan praten over de gebeurtenissen in verhalen.
- Het kind doet kennis op en leert woorden om te beschrijven wat het te weten is gekomen.
- Het kind heeft geleerd zijn mening te geven en vergelijkingen te maken.
- Het kind is in aanraking gekomen met gespreksregels.
- Het kind is op speelse wijze bezig met taal.

Indicatoren: *Mondelinge communicatie*

--   -   +/-   +   ++

De leidster koppelt wat ze zegt/voorleest aan handelingen/plaatjes/voorwerpen, ook tijdens het meespelen.

De leidster verwoordt handelingen van de kinderen als zij dit zelf nog niet kunnen/durven en heeft daarbij oog voor de non-verbale reacties, met of zonder stem, ook bij spel.

De leidster checkt of de kinderen haar blijven volgen door in het gesprek/tijdens het voorlezen/in het spel stiltes te laten vallen en ruimte te bieden aan (non)-verbale interactie.

De leidster creëert veiligheid en duidelijkheid door afspraken over beurtverdeling te maken en deze aan te passen aan het doel van de activiteit.

De leidster past haar taalgebruik zo aan dat het net boven het niveau van het kind is.

De leidster varieert in haar stem en taalgebruik.

De leidster lokt taal uit bij de kinderen en geeft hen de ruimte om te reageren, door het stellen van vragen, het doen van beweringen etc.

De leidster voert dagelijks een gesprekje met de kinderen individueel/kleine groep/binnen spel.

De leidster varieert qua type vragen: ze stelt ook vragen waar ze werkelijk het antwoord niet op weet.

VOORSCHOOL

Taaldoelen: *Ontluikende geletterdheid*

- Het kind is zich bewust van boeken, hoe ze gelezen worden en wat je ermee kunt.
- Het kind heeft verhaalbegrip ontwikkeld door het interactief voorlezen van prentenboeken.
- Het kind wordt zich bewust van het verschil tussen voorlezen en een verhaal vertellen.
- Het kind wordt zich bewust dat dingen die je zegt, opgeschreven kunnen worden.

Indicatoren: *Ontluikende geletterdheid*

--

-

+/-

+

++

De leidster leest dagelijks voor in elk geval in een kleine groep/individueel, zodat de kinderen direct met haar mee kunnen kijken in het boek.

De leidster plant en registreert welke kinderen wanneer aan de beurt zijn geweest.

De leidster benoemt en handelt zelf, zoals ze wil dat de kinderen (gaan) doen (hardopdenkend voordoen).

De leidster koppelt wat ze zegt/voorleest aan handelingen/plaatjes/voorwerpen/spel.

De leidster geeft de kinderen de gelegenheid zelf te reageren op plaatjes in het boek.

De leidster benoemt het nut van dingen opschrijven (namen van de kinderen/boodschappenlijstje et cetera).

De leidster zorgt ervoor dat in alle hoeken in de speelzaal voorbeelden van relevante ontluikende geletterdheid aanwezig zijn, bijvoorbeeld: kookboek/voedingsverpakkingsmateriaal in de huishoek, plattegrond in de bouwhoek, kaartjes van de parkeerautomaat bij de bak met auto's et cetera. Ook stimuleert zij het gebruik ervan tijdens het meespelen. Hetzelfde geldt voor talig materiaal bij elk thema.

De leidster zorgt voor naamkaartjes van de kinderen en benoemt deze als hun naam genoemd wordt of relevant is.

In de leeshoek zorgt de leidster bij ieder thema voor aanvullend, thema-gerelateerd materiaal in de vorm van boekjes, foto's, tijdschriften, folders et cetera.

VROEGSCHOOLO**Taaldoelen: Algemeen**

Het kind bereikt alle geformuleerde taaldoelen.

Indicatoren: Algemeen

--   -   +/-   +   ++

Op het programma staan grote en kleine groeps- en individuele activiteiten, en spel, waarvan de leerkracht van tevoren heeft bedacht aan welk(e) taaldoel(en) zij werkt en hoe ze deze evalueert.

De leerkracht plant activiteiten gericht op een inhoudelijk thema waar taal het middel is voor kennisvergroting, ontwikkelen van taal-denkrelaties, sociale vaardigheid.

De leerkracht plant ook activiteiten die op specifieke taalonderdelen, zoals woordenschat en beginnende geletterdheid (cursorische activiteiten) gericht zijn.

De leerkracht maakt (in heterogene groepen) bewust onderscheid in aanbod voor jongste en oudste kleuters.

De leerkracht gebruikt observatiepunten en/of toetsgegevens (gekoppeld aan de doelen) als ijkpunt voor (differentiatie in) het aanbod.

De leerkracht legt observaties en toetsgegevens vast in een dossier.

De leerkracht gebruikt observaties/toetsgegevens om de ontwikkeling van het kind zelf te volgen.

De leerkracht gebruikt de observaties bij kinderbesprekingen, en bij het voorbereiden van nieuw aanbod en in de overdracht naar duo-collega/onderwijsassistent.

VROEGSCHOOLO**Taaldoelel: Klanksysteem**

Het kind heeft het klanksysteem van het Nederlands onder de knie.

Indicatoren: Klanksysteem

--   -   +/-   +   ++

De leerkracht signaleert in welke fase van de klankontwikkeling een kind zich bevindt.

De leerkracht neemt in haar aanbod voor taal dagelijks liedjes, versjes en taalspelletjes op.

De leerkracht beschikt zelf over een helder stemgeluid en varieert in stem- en spraakgebruik wat betreft intonatie, volume en timbre.

De leerkracht is alert op moedertaalgebonden klankontwikkelingsverschillen en laat het kind door feedback horen hoe het correct klinkt.

De leerkracht oefent specifieke klanken met kinderen als dat op grond van hun moedertaal noodzakelijk is (bijv. verschil tussen /i/ en /ie/ bij Berbersprekers). De leerkracht maakt hierbij gebruik van aanwijzingen uit o.a. TAK.

De leerkracht plant in groep 2 cursorische activiteiten voor het tussendoel taalbewustzijn.

De leerkracht maakt handelingsplannen op grond van de CITO-toets taal voor kleuters of toets beginnende geletterdheid CPS.

De leerkracht maakt hierbij gebruik van aanwijzingen uit o.a. TAK/Taalplezier.

VROEGSCHOOL**Taaldoelen: Betekenisleer en woordenschat**

Een zesjarig kind heeft gemiddeld een actieve woordenschat van 3.000 tot 4.000 woorden en een passieve van 6.000 tot 8.000 woorden.

Indicatoren: Betekenisleer en woordenschat

--

-

+/-

+

++

De leerkracht leert de kinderen dagelijks 4 tot 5 nieuwe woorden aan (voorbewerken en semantiseren), bij voorkeur gekoppeld aan het thema/prentenboek in de kleine en de grote groep. Ze heeft in haar voorbereiding opgenomen *hoe* ze de woordbetekenis kan omschrijven/uitleggen.

De systematische woordselectie is gekoppeld aan het thema en de bijbehorende materialen inclusief materiaal waarmee zij ook beginnende geletterdheid uitlokt.

De leerkracht legt de woordbetekenissen helder en duidelijk in haar eigen woorden uit (semantiseren).

De leerkracht maakt bij het semantiseren gebruik van concrete materialen en/of plaatjes/prentenboeken om de woorden uit te beelden/te laten zien/aanschouwelijk te maken.

De leerkracht hangt de woorden zichtbaar in het lokaal op, met bijbehorende plaatjes/of maakt een thematafel met voorwerpen, met woordkaartjes erbij.

De leerkracht onderneemt gedurende de dag activiteiten (spelletjes, spel, beweging/motoriek en met de woorden (en de materialen/prentenboeken) om te zorgen dat de kinderen de woorden opnieuw horen en kunnen gebruiken (consolideren). Ze zorgt voor afwisseling in groepsgrootte en werkvorm.

De leerkracht checkt aan het eind van een thema/week spelenderwijs in hoeverre de kinderen de woorden beheersen (controleren).

De leerkracht registreert per thema welke nieuwe woorden ze de kinderen heeft aangeboden en maakt daarbij een uitsplitsing in gepland en extra.

De leerkracht kan van de groep kinderen aangeven in hoeverre zij de woordenschat al actief gebruiken.

De leerkracht neemt regelmatig een woordenschattoets af.

VROEGSCHOOL

Taaldoelen: *Zinsbouw en woordvorming*

- Het kind kent het verschil tussen enkelvouds- en meervoudsvormen en kan dit interpreteren.
- Het kind begrijpt werkwoordsvervoegingen.
- Het kind begrijpt ontkenning.

Indicatoren: *Zinsbouw en woordvorming*

--   -   +/-   +   ++

De leerkracht voert dagelijks gesprekjes met kinderen, in de grote kring, in kleine kringen en individueel, tijdens spel.

De leerkracht lokt *handelingen* bij het kind uit en benoemt deze, ook in spel.

De leerkracht is zelf het sprekende voorbeeld voor de kinderen wat betreft stem, spraak- en taalvaardigheid.

De leerkracht lokt *taal* uit door het kind handelingen te laten verwoorden, ook in spel.

De leerkracht past haar taalgebruik zo aan dat het net boven het niveau van het kind is.

De leerkracht houdt het gesprek gaande door:

- in te gaan op de inhoud van wat de kinderen zeggen.
- het taalgebruik van de kinderen in grammaticale zin impliciet te verbeteren: zij reageert op de inhoud, en laat op die manier horen hoe de taal correct gebruikt wordt.
- te herhalen wat het kind zegt, grammaticaal correct.
- door kinderen op elkaar en op haar zelf te laten reageren.

VROEGSCHOOLO**Taaldoelel: Pragmatiek**

- Het kind kan een plotstructuur redelijk verwoorden.
- Het kind maakt vaker gebruik maken van uitbreidingen in vraaggesprekken.

Indicatoren: Pragmatiek

--   -   +/-   +   ++

De leerkracht benoemt en handelt zelf, zoals ze wil dat de kinderen (gaan) doen.

De leerkracht maakt gebruik van spel- en bewegingswerkvormen ook in de kleine groep en tijdens één op één interactie.

De leerkracht geeft de kinderen de gelegenheid zelf initiatief te nemen tijdens het meespelen in de hoeken.

De leerkracht leest dagelijks voor, in elk geval in een kleine groep/individueel, zodat de kinderen direct met haar mee kunnen kijken in het boek.

De leerkracht koppelt wat ze zegt/voorleest aan handelingen/plaatjes/voorwerpen.

De leerkracht geeft de kinderen de gelegenheid zelf te reageren op plaatjes in het boek.

VROEGSCHOOL

Taaldoelen: *Luisteren*

- Het kind kan, op beschrijvend niveau, een voor hem bestemde mondelinge opdracht of instructie begrijpen.
- Het kind kan, op beschrijvend niveau, een voor hem bestemde vraag.
- Het kind kan een gesproken verhaal, bijvoorbeeld een prentenboek en/of een vertelling, bestemd voor zijn leeftijdsgroep, begrijpen.
- Het kind kan informatieve mededelingen bestemd voor zichzelf of voor zijn leeftijdsgenoten begrijpen.

Indicatoren: *Luisteren*

--   -   +/-   +   ++

De leerkracht koppelt wat ze zegt/voorleest aan handelingen/plaatjes/voorwerpen.

De leerkracht leest dagelijks voor in elk geval in een kleine groep, zodat de kinderen zoveel mogelijk direct met haar mee kunnen kijken in het boek.

De leerkracht geeft de kinderen de gelegenheid zelf te reageren op plaatjes in het boek.

De leerkracht biedt activiteiten aan, zoals verteltafel/vertelkastje, spel, receptief aanbod, zoals kijken naar toneel, film et cetera integreren in taalaanbod.

De leerkracht voert gesprekken over echte onderwerpen.

De leerkracht geeft kinderen echte opdrachten/taken en spreekt daarbij hun oplossend vermogen aan.

De leerkracht checkt of instructie begrepen is.

De leerkracht koppelt wat ze zegt/voorleest aan handelingen/plaatjes/voorwerpen, ook tijdens het meespelen.

De leerkracht verwoordt handelingen van de kinderen als zij dit zelf nog niet kunnen/durven en heeft daarbij oog voor de non-verbale reacties, met of zonder stem.

De leerkracht checkt of de kinderen haar blijven volgen door in het gesprek en tijdens het voorlezen stiltes te laten vallen en ruimte te bieden aan (non)verbale interactie.

De leerkracht creëert veiligheid en duidelijkheid door afspraken over beurtverdeling te maken en aan te passen aan het doel van de activiteit.

<p>De leerkracht past haar taalgebruik zo aan dat het net boven het niveau van het kind is.</p> <p>De leerkracht varieert in haar stem- en taalgebruik.</p> <p>De leerkracht lokt taal uit bij de kinderen en geeft hen de ruimte om te reageren, door het stellen van vragen, het doen van beweringen et cetera (zie tien gouden regels voor mondelinge taal).</p> <p>De leerkracht voert dagelijks een gesprekje met de kinderen individueel/kleine groep</p> <p>De leerkracht varieert qua type vragen: ze stelt ook vragen waar ze werkelijk het antwoord niet op weet.</p>					
---	--	--	--	--	--

VROEGSCHOOL**Taaldoelen: Spreken**

- Het kind kan, op beschrijvend niveau en op communicatief adequate wijze, antwoorden op voor hem bestemde vragen.
- Het kind kan op communicatief adequate wijze, spontaan en desgevraagd vertellen over onderwerpen die hem bezig houden.
- Het kind kan een relevante mededeling of een voor kleuters bestemd verhaal herformuleren, zodanig dat de inhoud herkenbaar overkomt.
- Het kind kan op een adequate wijze de hulp van anderen inroepen.

Indicatoren: Spreken

	--	-	+/-	+	++
--	----	---	-----	---	----

De leerkracht leest dagelijks voor in elk geval in een kleine groep, zodat de kinderen zoveel mogelijk direct met haar mee kunnen kijken in het boek
Ze houdt bij welke kinderen aan de beurt zijn geweest.

De leerkracht geeft de kinderen de gelegenheid zelf te reageren op plaatjes in het boek.

De leerkracht koppelt wat ze zegt/voorleest aan handelingen/plaatjes/voorwerpen.

De leerkracht betreft de kinderen bij het navertellen en uitleggen.

VROEGSCHOOL**Taaldoelen: Lezen**

- Het kind kan op adequate wijze betekenis koppelen aan schriftelijke symbolen of geschreven taal bestemd voor kleuters.
- Het kind heeft besef van verschillende functies van geschreven taal.
- Het kind ontwikkelt een basisinzicht in aspecten van geschreven taal.
- Het kind is gemotiveerd om de betekenis van geschreven teksten te achterhalen.

Indicatoren: Lezen

--

-

+/-

+

++

De leerkracht koppelt wat ze zegt/voorleest aan handelingen/plaatjes/voorwerpen.

De leerkracht bespreekt met de kinderen de voorkant van het boek.

De leerkracht laat de kinderen voorspellen waar het verhaal over zal gaan, op grond van het bekijken van de plaatjes (zie ook leerkrachtvaardigheden uit de Taallijn).

De leerkracht leest dagelijks voor in elk geval in een kleine groep, zodat de kinderen zoveel mogelijk direct met haar mee kunnen kijken in het boek.

De leerkracht geeft de kinderen de gelegenheid zelf te reageren op plaatjes in het boek.

De leerkracht richt de spelhoeken (huishoek, bouwhoek, ontdekhoek) zo in dat er ook materiaal is om te lezen en te schrijven.

De leerkracht laat kinderen tekenen en schrijft erbij op wat zij erover vertellen.

VROEGSCHOOL**Taaldoelen: *Schrijven***

- Het kind kan, met behulp van volwassenen, eigen boodschappen in een primitieve 'geschreven' versie vastleggen.
- Het kind beseft wat de verschillende functies van schrijven zijn.
- Het kind heeft inzicht in de belangrijkste afspraken van geschreven taal.
- Het kind is gemotiveerd om zelf te leren schrijven.

Indicatoren: *Schrijven*

--   -   +/-   +   ++

De leerkracht gebruikt een lamineerapparaat en een kleuren kopieerapparaat en zorgt voor (digitale) opslag.

De leerkracht richt de hoeken (huishoek, bouwhoek, ontdekhoek) zo in dat er ook daar relevant en verrijkend materiaal is om te lezen en te schrijven.

De leerkracht plant systematisch het (zelf laten) maken van boekjes in haar aanbod n.a.v. het thema/actualiteit/gedeelde ervaringen.

De leerkracht laat kinderen tekenen en schrijft erbij op wat zij erover vertellen.

De leerkracht labelt voorwerpen (in de hoeken) en onderdelen van het interieur in de klas.

De leerkracht zorgt ervoor dat er een 'smoelenboek/poster' is van de klas: foto's met onderschrift (minimaal naam, kan in de loop van het jaar aangevuld met gebeurtenissen).

De leerkracht zorgt dat er zowel in knutselhoek als schrijfhoek een rijke variatie aan schrijfwaren en materiaal is om zelf boekjes te maken: stempelmateriaal, pennen, sjablonen, kalligrafeerspul, toetsenborden, voorbeeldletters van het gewenste lettertype in groep 3.

De leerkracht ordent systematisch de schrijfsels op ontwikkeling t.b.v. oudergesprek en overdracht naar groep 3.